

Rezistencia na antibiotiká

Vrodená vs. Získaná rezistencia

Fenotypové a genotypové znaky

Selekčný tlak antibiotík

Klonálne šírenie rezistencie

ANTIBIOTICKÁ REZISTENCIA

- Podľa WHO:
  - definovaná ako odolnosť mikroorganizmov (baktérií, húb, parazitov, vírusov) voči antimikróbnym látkam, voči ktorým boli predtým citlivé
- Patrí k jedným z najzávažnejších problémov ohrozujúcim zdravie pacientov
- Predmetom záujmu sú najmä **patogény vytvárajúce rezistenciu k viacerým typom alebo druhom antibiotík**
- ↑ výskyt MDR baktérií v nemocničnom prostredí

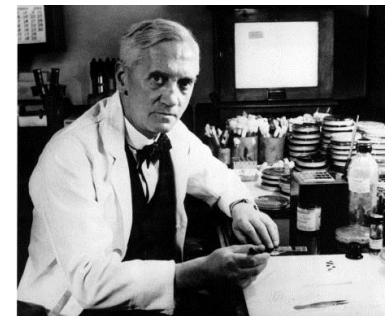
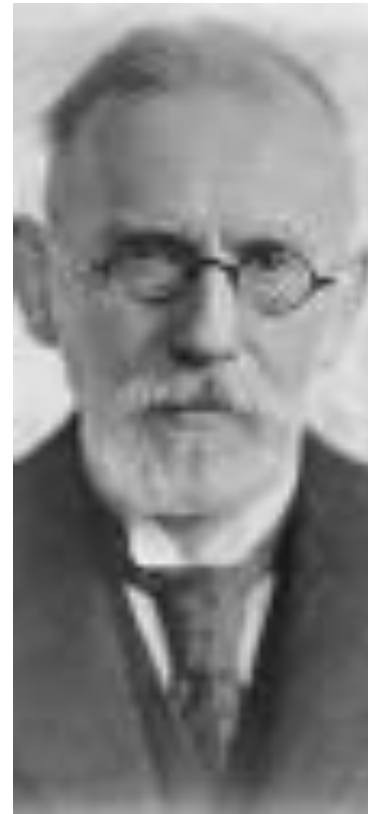
ANTIBIOTICKÁ REZISTENCIA

= **Evolúcia v priamom prenose**

- zavedenie akejkoľvek antibiotickej látky → ohrozenie vznikom ATB rezistencie
- Mikroorganizmy:
  - **schopné prispôbiť sa** vplyvom životného prostredia celou škálou účinných spôsobov
- Pochopenie **mechanizmov rezistencie** je **nevyhnutnou podmienkou** pre:
  - uvážené používanie existujúcich antibiotík
  - pre vývoj nových antibakteriálnych látok
  - pre epidemiologické objasnenie outbreakov NN

História vzniku rezistencie

- Paul Erlich (1854-1915)-
salvarsan, liečba syfilisu
- **Gerhard Domagk** - prvý
sulfonamid (éra chemoterapeutík)
- **Alexander Fleming** – **penicilín**
- Koniec 40. a začiatok 50. rokov-
začiatok éry rezistencie - strata
účinnosti penicilínu pri
stafylokokoch
- Začiatky 50. rokov 20. storočia –
kmene *Shigella dysenteriae*
rezistentné súčasne na 4 ATB
(multirezistentné kmene)

Časová os vzniku rezistencie

Nové antibiotiká vs. vznik rezistencie

Antibiotiká	Rezistencia	Skratka
1943 - Penicilín	1941 – <i>Staphylococcus</i> produkujúci penicilinázy	
1944 - Streptomycin	1944 – <i>M. tuberculosis</i> mutant	
1960 - Ampicilín	1960 – <i>E.coli</i> produkujúce penicilinázy	
1960 - Oxacilín	1960 – Metecilín-rezistet. <i>Staphylococcus</i>	MRSA
1970 – C3Gen.	1985 – Extended spectrum β -lactamase	ESBL
1970 - Vankomycín	1980 – Vankomycín-rezist. enterokoky	VRE
1985 - Imipeném	1993 - Karbapenemázy	CPE
	2015 – kolistín rezistentné kmene	

Príčiny ATB rezistencie

1. Prirodzená (primárna)

- vrodená rezistencia
- **chýbajúce cieľové miesto** pôsobenia antibiotika, príslušný transportný systém, prirodzene zvýšený bunkový eflux, znížená permeabilita membrány

2. Získaná (sekundárna)

- akvirovaná rezistencia
- mikroorganizmy prirodzene citlivé **získajú rezistenciu** v dôsledku dvoch mechanizmov:
  - mutácie v genóme
  - akvirácia rôznych mobilných genetických elementov.

Prirodzená rezistencia

- Znamená, že **celá populácia** daného druhu je vždy odolná k určitému antibiotiku
- Vlastnosť vyplýva z ich stavby alebo metabolizmu
- Príklad:
  - mykoplazmy – rezist.k β -laktámovým ATB
  - Gram- baktérie – k glykopeptidom
  - Rod *Proteus*, *Providencia* a *Morganella* – kolistín

Prirodzená rezistencia vybraných baktérií

Skupina	Druh baktérie	Prirodzená rezistencia
Všetky gram+ baktérie		aztreonam, temocilín, kolistín/polymyxín B, kys. nalidixová
G+ koky	<i>Staph.aureus</i> a ďalšie stafylokoky	ceftazidim
	<i>Streptococcus</i> spp.	ceftazidim, kys.fusidová, aminoglykozidy
	<i>Enterococcus faecalis</i>	cefalosporíny, makrolidy, klindamycín, sulfoamidy, aminoglykozidy
	<i>Enterococcus faecium</i>	cefalosporíny, makrolidy, sulfoamidy, aminoglykozidy
G+ tyčinky	<i>Listeria monocytogenes</i>	cefalosporíny
	<i>Lactobacillus</i> spp.	glykopeptidy

Skupina	Druh baktérie	Prirodzená rezistencia
Všetky gram- baktérie		glykopeptidy, klindamycín, daptomycín, linezolid
G- koky	<i>Neisseria spp.</i>	trimetoprim
enterobaktérie	<i>Escherichia coli</i>	penicilín, makrolidy, streptogramíny, rifampicín, kys.fusidová
	<i>Klebsiella spp.</i>	ampicilín
	<i>Enterobacter spp.</i> <i>Citrobacter freundii</i>	ampicilín ± kys.klavulánová alebo sulbaktám, cefalosporíny I.generácie
	<i>Morganella morganii</i>	ampicilín ± kys.klavulánová alebo sulbaktám, cefalosporíny I.generácie, doxycyklín, kolistín, nitrofurantoín
	<i>Proteus mirabilis</i>	doxycyklín, tigecyklín, kolistín, nitrofurantoín
	<i>Proteus vulgaris</i>	ampicilín, cefalosporíny I. a II. generácie, doxycyklín, tigecyklín, kolistín, nitrofurantoín
	<i>Serratia marcescens</i>	ampicilín ± kys.klavulánová alebo sulbaktám, cefalosporíny I. a II. generácie, doxycyklín, kolistín, nitrofurantoín

Skupina	Druh baktérie	Prirodzená rezistencia
Neferm. G- tyčinky	<i>Pseudomonas aeruginosa</i>	Penicilín, ampicilín ± kys.klavulánová alebo sulbaktám, aztreonam, cefalosporíny I. a II. generácie, cefotaxim, ceftriaxon, ertapeném, rifampicín, makrolidy, streptogramíny, chloramfenikol, doxycyklín, tigecyklín, kys.fusidová, trimetoprim
	<i>Acinetobacter baumannii</i>	Penicilín, ampicilín ± kys.klavulánová alebo sulbaktám, aztreonam, cefalosporíny I. a II. generácie, cefotaxim, ceftriaxon, aztreonam, ertapeném, rifampicín, makrolidy, streptogramíny, chloramfenikol, doxycyklín, tigecyklín, kys.fusidová, trimetoprim, fosfomycín
	<i>Stenotrophomonas maltophilia</i>	Všetky penicilínové ATB ± inhibítory β -laktamázy, cefalosporíny I. a II. generácie, cefotaxim, ceftriaxon, aztreonam, karbapanémy , rifampicín, aminoglykozidy, makrolidy, streptogramíny, kys.fusidová, trimetoprim, fosfomycín, kolistín
	<i>Burkholderia cepacia complex</i>	Všetky penicilínové ATB ± inhibítory β -laktamázy, cefalosporíny I. a II. generácie, cefotaxim, ceftriaxon, aztreonam, karbapanémy, rifampicín, aminoglykozidy, makrolidy, streptogramíny, kys.fusidová, trimetoprim, fosfomycín, kolistín

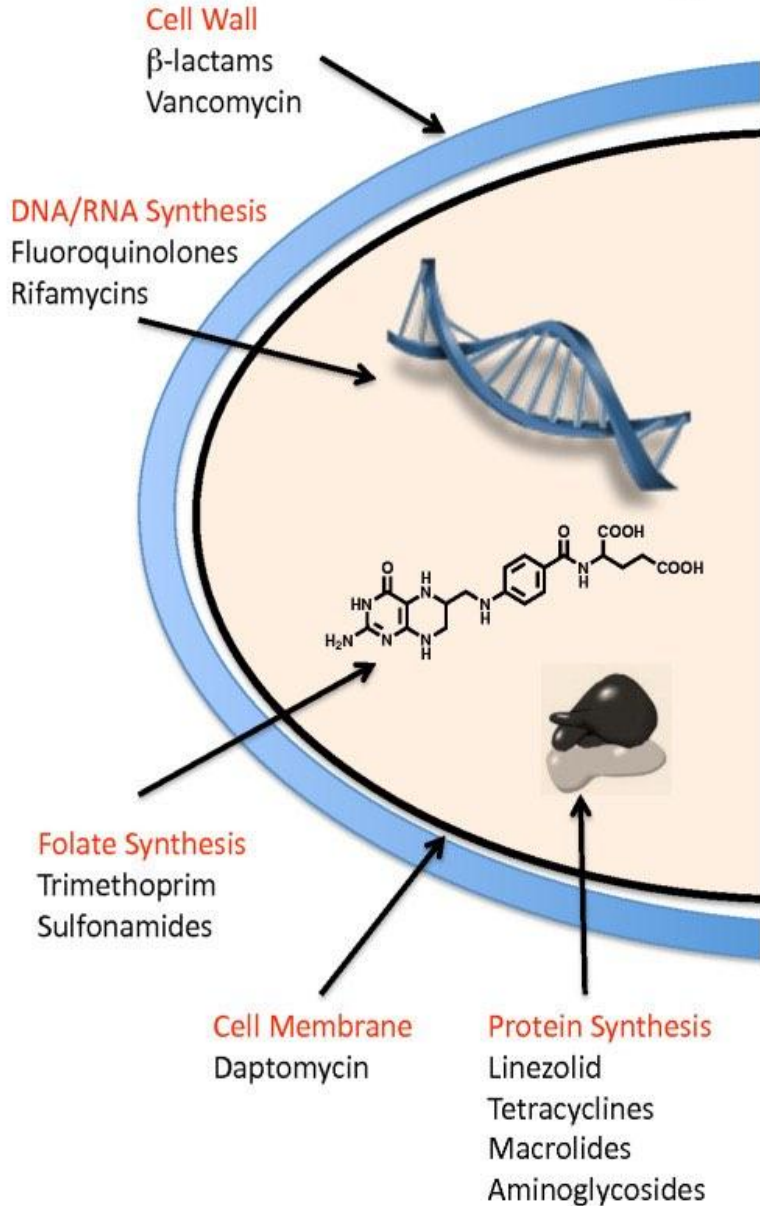
Skupina	Druh baktérie	Prirodzená rezistencia
Ostatné gram-baktérie	<i>Campylobacter jejuni</i>	kys. fusidová, streptogramíny, trimetoprim
	<i>Haemophilus influenzae</i>	kys. fusidová, streptogramíny
	<i>Moraxella catarrhalis</i>	trimetoprim

Upravené podľa: Beneš, 2018. Antibiotika, systematika, vlastnosti, použítí.

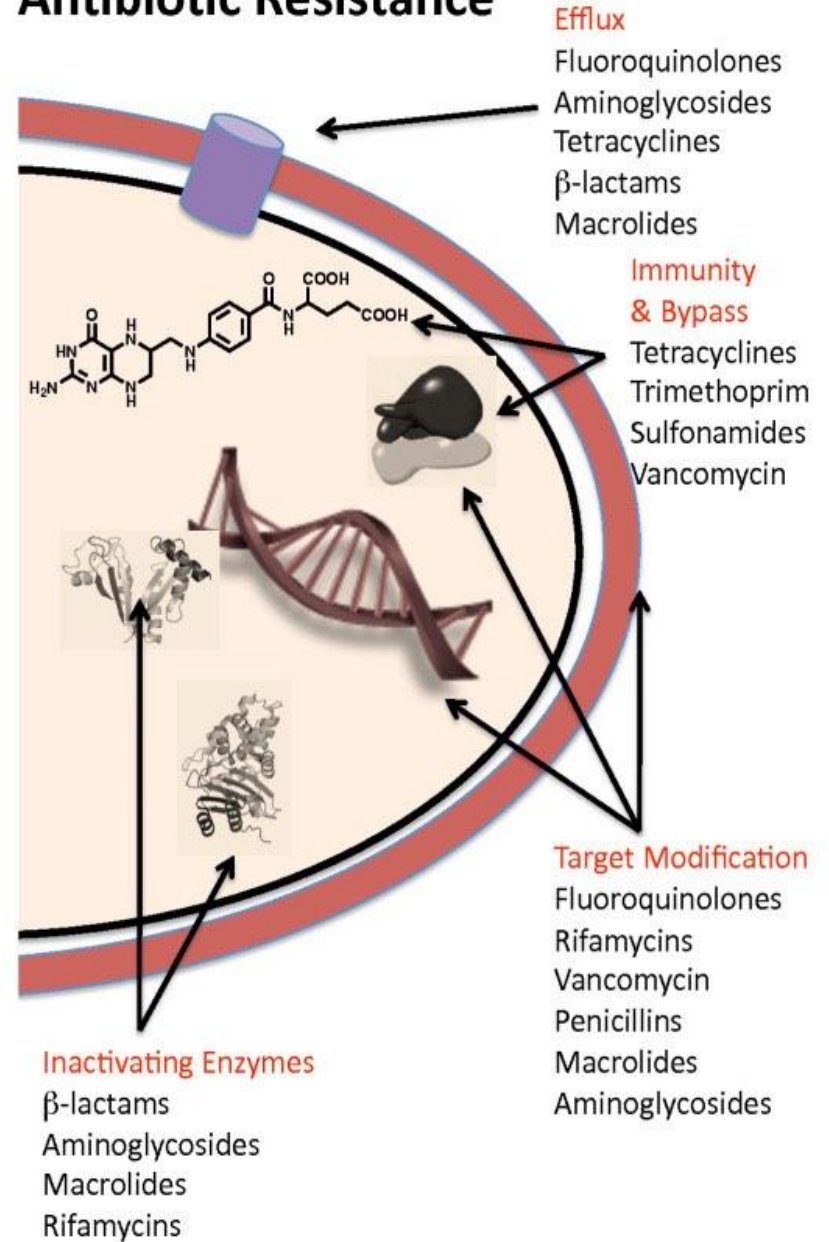
Získaná rezistencia

- U mnohých baktérií **sa vyvinula po zavedení ATB** do liečby infekčných ochorení
- V súčasnosti je popísaných **7 mechanizmov** vzniku získanej rezistencie:
  1. **Enzymatická inaktivácia ATB**
  2. **Zábrana prístupu ATB k cieľovému miestu**
  3. **Aktívny transport ATB z bakteriálnej bunky**
  4. **Zábrana aktivácie ATB**
  5. **Modifikácia cieľového miesta**
  6. **Náhrada zablokovanej metabolickej dráhy**
  7. **Vytvorenie cieľových miest v nadbytku**

Antibiotic Targets

Antibiotic Resistance

Podstata vzniku rezistencie

- Rezistencia na antimikrobiálne preparáty môže vzniknúť:
  1. fenotypickou adaptáciou
  2. genetickými zmenami

1. Fenotypická adaptácia

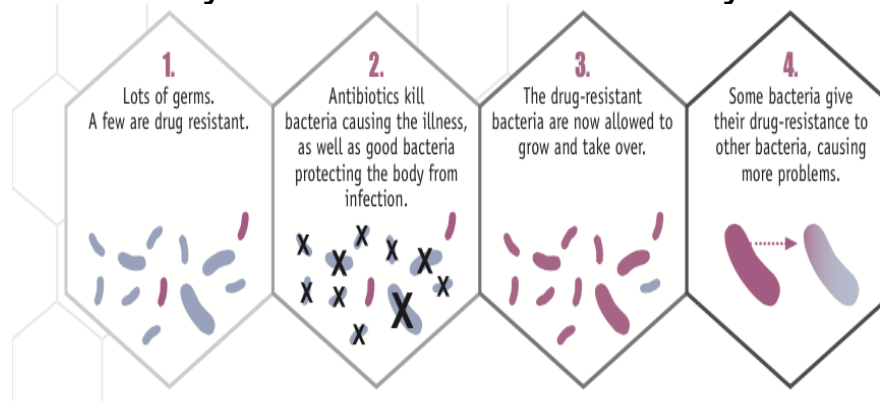
- znamená **prispôsobenie sa** baktérií na zmenené metabolické pochody
- sú to zmeny len čiastočné a prechodné
- je možné zvládnuť vyššími dávkami antibiotík, alebo jeho úplným vysadením, čím sa obnovia pôvodné metabolické pochody

Podstata vzniku rezistencie

2. Genetická adaptácia:

A. modifikáciou génu na chromozóme

- ide o chromozomálnu rezistenciu, ktorá sa uplatňuje v minimálnych prípadoch a princípmi vzniku je:
  - a) **spontánna mutácia**, ktorá vzniká nezávisle od predchádzajúceho styku s antibiotikom
  - b) **dedičný prenos** zapríčiňuje trvalý charakter
  - c) **selekčný tlak antibiotika** vyvoláva inhibíciu alebo vyhubenie citlivých baktérií

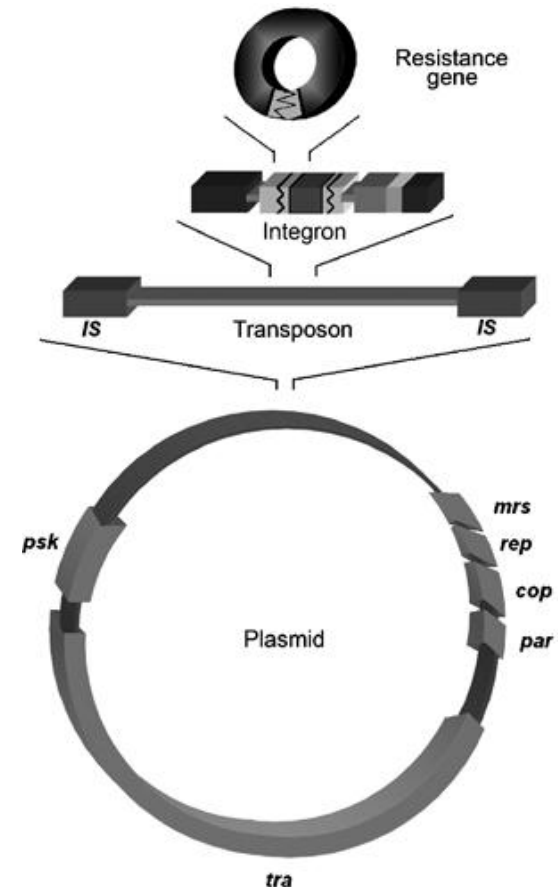

Podstata vzniku rezistencie

2. Genetická adaptácia:

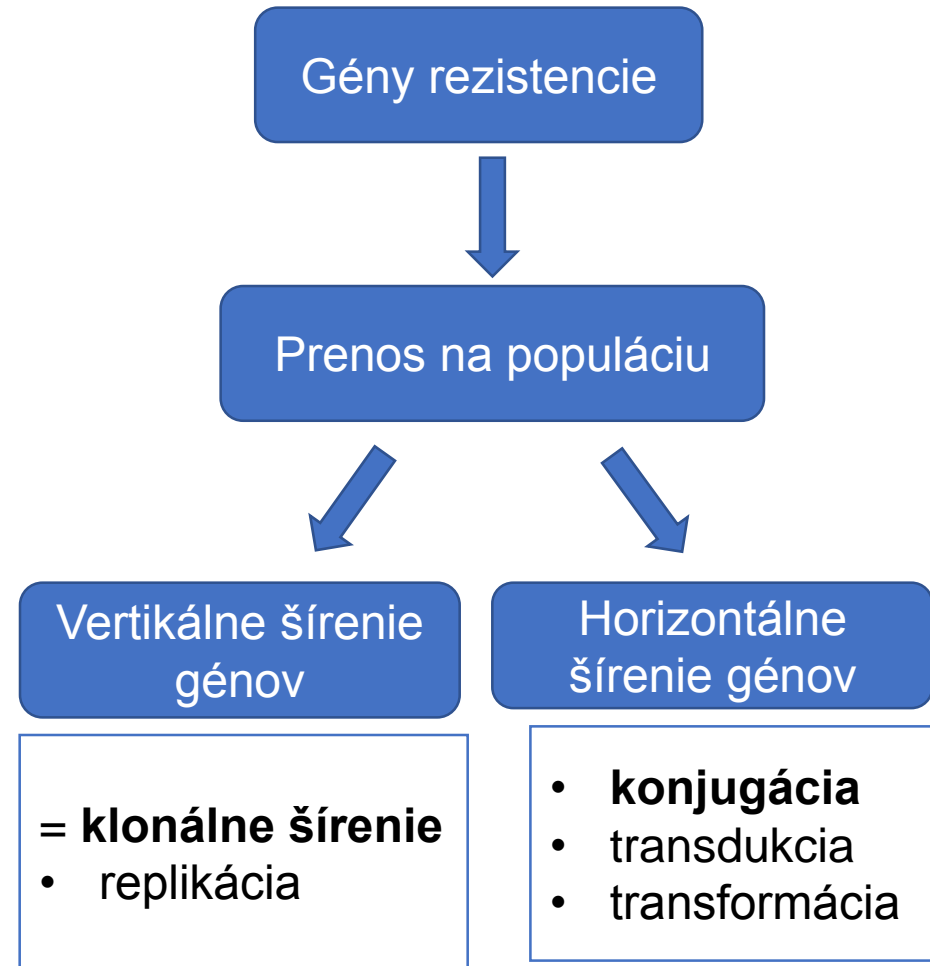
B. prevzatím genetického materiálu od rezistentných buniek

- ide o **extrachromozómalnu rezistenciu**, ktorej najčastejšou príčinou sú mobilné genetické elementy:
  - Plazmidy
  - Traspozóny
  - Integróny

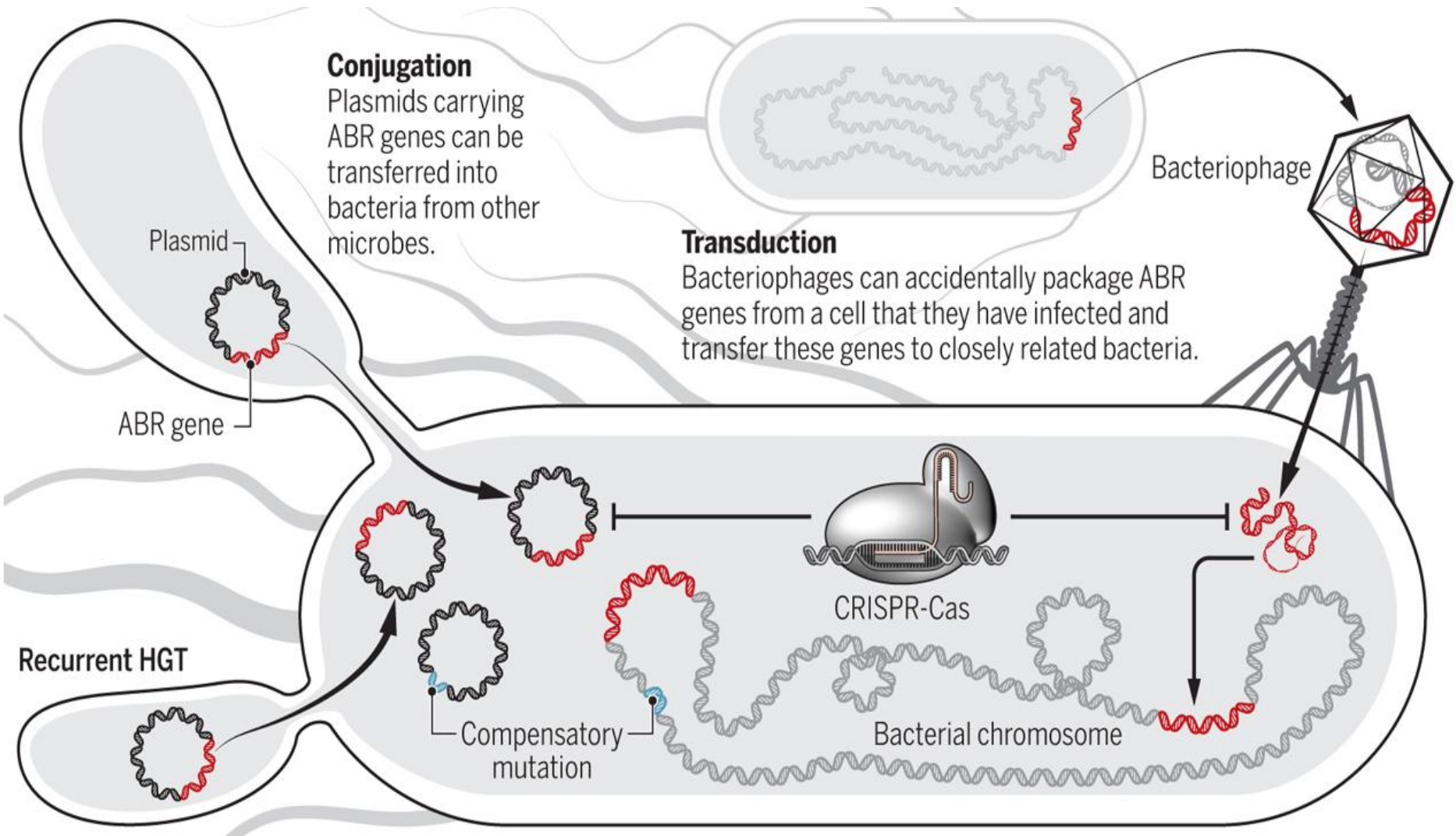

Cesty prenosu génov medzi baktériami

- Rezistencia je geneticky podmienená
- Ak rezistencia prináša selektívnu výhodu → dochádza ku **klonálnemu šíreniu**
  - Je založené na vertikálnom prenose genetickej informácie, t.j.z materských buniek na dcérske

Horizontálny transfer génov rezistencie:

Horizontálny transfer génov rezistencie

- Mechanizmy rezistencie, šíriace sa horizontálnym transferom **sú nebezpečnejšie**
- Najčastejšie sa šíri mechanizmus rezistencie, ku ktorému stačí prenos jediný génu
  - Napr. produkcia enzýmov β -laktamáz
- Prijatie génu znižuje vitalitu buniek → zníženie konkurencieschopnosti

Mobilné genetické elementy baktérií schopné horizontálneho transferu

- Rozdelenie na dve hlavné skupiny:

1. schopné sa presúvať z jednej bakteriálnej bunky do druhej

- konjugatívne plazmidy (R-plazmidy)
- konjugatívne transpozóny
- vyžadujú predošlú replikáciu celého transferovaného úseku

2. schopné premiestňovania sa v rámci jednej bunky do rôznych oblastí molekuly DNA

- transpozóny, génové kazety, inzerčné sekvencie typu **ISCR**
- dochádza nevyhnutne k rekombinácii a len niekedy aj k replikácii daného úseku